

Baba Basra Sources 11

חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף ד עמוד א

ה"ג הא גופא קשיא אמרת וכן בגנה מקום שנהגו לגדור מקום שנהגו אין הא סתמא לא. פי' סתמא מקום שאין שם מנהג כגון עיר חדשה או ישנה שאין שם מנהג ידוע, אימא סיפא אבל בבקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו הא סתמא מחייבין אותו השתא סתם גנה אמרת לא סתם בקעה מיבעיא, ולא גרסינן היינו גנה אלא היא גופא קשיא, דמדקתני גבי גנה מחייבין וגבי בקעה אין מחייבין משמע שחמורה גנה יותר מבקעה, וכן בד"ן, והדר מפרש דגבי גנה מקום שאין שם מנהג אין מחייבין אותו וגבי בקעה תני שמחייבין אותו לעולם עד שיהא מקום שנהגו בידוע שלא לגדור.

ואמר אביי ה"ק וכן בגנה סתם ומקום שנהגו לגדור בבקעה מחייבין אותו ומקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו. פי' והיא גופא לא קשיא, דכיון דגבי בקעה תנינהו לתרויהו ה"ק וכן בגנה סתם ומקום שנהגו לגדור בבקעה מחייבין אותו, וסתם בקעה כמקום שנהגו שלא לגדור דמי ואין מחייבין אותו, ורישא דקתני וכן בגנה סתם ומפליג בין גנה לבקעה ולא ערבינהו ותנינהו כחדא מוכח דבעינן בבקעה מקום שנהגו לגדור אבל בסתמא כמקום שנהגו שלא לגדור דמי, וכיון דתרויהו בבקעה ומוכחא נמי מאן מינייהו דוקא אי רישא אי סיפא, ליכא לאקשווי רישא אסיפא דפשיטא ליה דה"ק אבל סתם בקעה כמקום שנהגו שלא לגדור דמי ואין מחייבין, ורש"י ז"ל כך גורס ומפרש ורמוז בפירושו אבל הנוסחאות הישנות אינן כן, אלא ה"ג בכולהו אמרת וכן בגנה מקום שנהגו וכו' מקום שלא נהגו לא אימא סיפא אבל בבקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו הא מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו. ולפי גרסא זו לטעמיה אקשי ליה וארווחי ארווח ליה, אפילו תימא דהאי מקום שנהגו שלא לגדור היינו שלא נהגו כלום כגון עיר חדשה אפי' הכי קשיא דהיינו גנה.

ורבא אוקמה כולה כמשמעה דוקא קתני. ותמהני אי משום שאסור לאדם לעמוד על שדה חברו בשעה שעומדת בקמתה מאי חומרא דגנה מבקעה, ושמא דרך בני אדם להקפיד בזרעוני גנה יותר מבקעה, או מפני שכל ימות השנה יש שם זרעים מה שאין כן בבקעה אלא בשעה שעומדת בקמתה, או מפני שיש בה אילנות והן נחמדין למראה וטובים למאכל ונפשו של אדם מתאוה להן יותר מן התבואות, ויש מי שאומר שאין גדר הגנה והבקעה אלא כדי שיהא נתפס כגנב ואינו זקוק אלא למחיצה עשרה שאין בה משום היזק ראייה, והא דאקשינן מינה לעיל להיזק ראייה משום דקס"ד מדקתני וכן, דמשום היזק ראייה הוא, ולבסוף הדרינן מהך סברא ומפרקינן אגויל וגזית, כלומר לאו משום היזק הוא כלל אלא אגויל ואגזית הוא דקתני וכן, ואנן נמי הכי קיי"ל ואף על גב דאליבא דלישנא קמא איתמר, כך השיב הרב רבי משה הספרדי ז"ל בתשובותיו, וכן כתב בחבוריו, ואינו נכון ולא כן דעת כל רבותינו ז"ל.

וליעבד לגאו. משמע דאדרב הונא קא פריך, ואף על גב דמתניתין נמי קתני מבחוץ, שמא מבחוץ לחברו קאמר אבל לרב הונא קשיא דכיון דאמר לבר ודאי מבחוץ לו קאמר דלפרושה למתני' אתא, ועוד דשמיע להו לרבנן דגמירי מיניה מאי קאמר אבל לשון מתני' אינו ברור להם כל כך ושמא מבחוץ לחברו קאמר, ואף על גב דלישנא בתרא סלקא בקשיא מ"מ אפשר לדחויי הכי, דהכי נקטינן משמיהו דרבוותא קמא ז"ל דכל קשיא לא לגמרי איתותב אלא למקשה בעלמא הוא דקשיא, ואיכא נמי דהילכתא נינהו. ויש לפרש ועיקר דאמתניתין נמי פריך אלא משהא שהי לה עד דפירשה רב הונא, ויש כיוצא בה בתלמוד הרבה, ואסקה ר"ח ז"ל לשמעתין כר' יוחנן דאמר משעייה באמתא לבר אבל מלגאו לאו חזית הוא דילמא אתי חבריה ועביד מאבראי ואמר דידי ודיך הוא, ואי קשיא לך הא דאמרין דילמא קדים חד מינייהו ועביד ואי חזית מבחוץ היכי קאים ועביד, אלא משמע דסוגיין חזית מבפנים וחיישינן דילמא לייף ליה שפיר ולא ידיע, לאו קושיא היא, דנהי נמי דחזית מבחוץ תקנוהו ולא מבפנים כדי שלא יהא מצוי לו לעשות חזית אבל תקנו שיעשו שניהם כדי שלא יהא אפשר בשום ענין לומר שלי הוא ואם עשו מבחוץ שמא יזדמן ויעשה אחד מהם, ולרבינא דאמר סיפא אתא להוצא ודפנא לאפוקי מדאביי לא קשיא כלל.

חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף ד עמוד א

אמר אביי ה"ק וכן בגנה ומקום שנהגו לגדור בבקעה מחייבין אותו, פי' דקסבר אביי דהאי מקום שנהגו דקתני במתני' לאו אגנה קאי אלא אבקעה:

אי הכי מאי אבל, פרש"י ז"ל א"ה דהאי מקום שנהגו אבקעה קאי מאי קא מהדר אבל בבקעה דהא מבקעה סליק והכי הו"ל למתני אבל מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו, וקשה לי קצת דא"כ הו"ל לרבא לאקשוויי נמי מדוקיא דרישא אדוקיא דסיפא כיון דעיקר קושיא ראשונה אדיוקי דרישא וסיפא קא מהדר לאקשוויי והו"ל למימר מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו הא סתמא לא אימא סיפא מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו הא סתמא כמקום שנהגו לגדור דמי ומחייבין אותו, ושמא עדיפא מינה אקשי ליה, ואפשר לפרש דרבא אדיוקי דרישא וסיפא קא מהדר והכי אקשי ליה א"ה מאי אבל בבקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו דמשמע הא סתמא מחייבין, ומדיוקא דרישא לדיוקא דסיפא קפריך, ומאי אבל דקאמר רישא דסיפא נקט, ודכותה אמרי' לעיל סיפא איצטריכא ליה למעלה מד"א אין מחייבין אותו ואף על פי שעיקר הצריכותא אינו אלא מסיפא דסיפא דהיינו סמך לו כותל אחר וכמו שכתבתי למעלה:

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת בבא בתרא פרק א משנה ב

[ב] פשט דברי הלכה זו יש בו סתירה, וביאורו כמו שאמרו, והוא שהמוכר גנה סתם ולא פירש שהיא מעורבת עם גנת פלוני מחייבין את הקונה לחוץ בגדרות ואפילו במקום שנהגו שלא לגדור, אבל המוכר בקעה סתם אין מחייבין את הקונה לגדור ואפילו במקום שנהגו לגדור, וענינה כך הוא וכן סתם גנה כמקום שנהגו לגדור ומחייבין אותו, אבל סתם בקעה כמקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו. ופירוש חזית, הכר, כלומר דבר הכר שאפשר לדעת על ידו של מי הוא הכותל, והוא שטחין בכותל למעלה שיעור אמה מצד רשות חברו. וטעם היותו מבחוץ כלומר מצד חברו לפי שאם לא יטוחו אותו כלל היה יכול חברו לטעון שהוא של שניהם, ואלו טח אותו מצד רשותו כלומר מבפנים היה חברו טח גם את הצד השני כלפי רשותו ויטעון שהוא של שניהם. ואם תאמר שמא יגרוד אותו הטיח כיון שהוא מן הצד שלו ויטעון שיש לו בגדר, הרי אין זה אפשרי לפי שמקום הגרד ניכר. ושאר ההלכה מובן לפי הפירוש שקדם.

רמב"ם הלכות שכנים פרק ב הלכה טז

כמה גובה הכותל אין פחות מארבע אמות, וכן בגינה כופהו להבדיל גינתו מגינת חברו במחיצה גבוהה עשרה טפחים, אבל בבקעה אין צריך להבדיל בקעתו מבקעת חברו אלא במקום שנהגו, רצה להבדיל בקעתו מבקעת חברו כונס לתוך שלו ובונה ועושה חזית כמו אמה בסיד מבחוץ כדי להודיע שהכותל שלו, לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים שלו, ואם עשו מדעת שניהם בונים הכותל באמצע ועושין חזית מכאן ומכאן, לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם. +/השגת הראב"ד/ כמה גובה וכו' עד י' טפחים. א"א זה שיבוש גדול אלא כותל ארבע אמות עכ"ל.

מגיד משנה הלכות שכנים פרק ב הלכה טז

[טז] וכמה גובה הכותל וכו'. נתבאר בסוגיא (דף ה') ובמשנה דכותל חצר שנפל:

וכן בגינה כופהו וכו'. דעת המחבר שאין היזק ראייה בגינה ולפיכך די בעשרה טפחים כדי שיתפס כגב ולשמירה בעלמא ומה שאמרו אסור לאדם שיעמוד על שדה חברו בשעה שעומדת בקמתה אינו אלא מדת חסידות ולא נכריח לגדור ארבע אמות בשביל כך ודברי טעם הן אלא שהסוגיא של תחלת הפרק קשה עליו וכבר שאלו ממנו חכמי לונל למה לא כתב ארבע אמות מדין היזק ראייה והשיב להם בחייו, ודעת הרמב"ן ז"ל שארבע אמות גודרין וכ"כ בהשגות:

אבל בבקעה וכו'. נתבאר במשנה ובגמרא ושם נתבאר שאפילו בגינה במקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו לגדור ואין בין גינה לבקעה אלא בסתם וכ"כ אבן מיגש ז"ל:

רצה להבדיל בקעתו וכו'. במשנה ופי' מבחוץ לצד חברו. ומ"ש כמו אמה בסיד כר"י שפירש כן חזית האמור במשנה:

לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים וכו'. שם. ואם עשו מדעת שניהם וכו'. במשנה שם:

לפיכך אם נפל הכותל וכו'. גם זה במשנה שם פירוש והוא הדין בכותל חצר שנפל שהמקום והאבנים של שניהם וכן מבואר במשנה שם ואיתמר עלה בגמרא פשיטא ואמרינן לא צריכא דנפל לרשותא דחד מינייהו א"נ דפניניהו חד לרשותיה מהו דתימא ליהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה קמ"ל ופירשו אפילו אין האבנים יוצאות מתחת ידי זה ואין אנו רואין אותן ברשותו וחבירו תובעו במחצית האבנים והלה טוען לא כי הכותל היה כולו שלי אינו נאמן ואף על פי שהיה יכול להכחיש ולומר אינן בידי וכגון שיש זמן רב מן הנפילה שאפילו שותפין מקפידין זה על זה בזמן מרובה ה"ז מגו במקום עדים דאנן סהדי דבחצר הכותל של שניהם וכן בבקעה כשעשו שניהם חזית ומיגו במקום עדים לא אמרינן ושיטה אחרת יש בהלכות כתבה המחבר בסמוך:

כסף משנה הלכות שכנים פרק ב הלכה טז

[טז] אבל בבקעה אין צריך להבדיל בקעתו וכו'. בגמרא קאמר היכא דעבד המחיצה מהוצא מאי תקנתא ליעביד ואיני יודע למה השמיטו רבינו:

רמב"ם הלכות שכנים פרק ב הלכה יז

המוכר גינה לחבירו סתם, והיתה מעורבת עם גנות אחרות כופין את הלוקח לבנות את הכותל ביניהם ואפילו במקום שנהגו שלא לגדור בגנות, אבל אם מכר בקעה סתם אין מחייבים אותו לגדור אלא במקום שנהגו. +/השגת הראב"ד/ המוכר גינה לחבירו וכו' עד הכותל ביניהן. א"א וכן המוכר עכ"ל. /השגת הראב"ד/ ואפילו וכו' עד במקום שנהגו. א"א זה שיבוש. +

מגיד משנה הלכות שכנים פרק ב הלכה יז

[יז] המוכר גינה לחבירו וכו'. לא ידעתי מאין זה לחבר ובהשגות השוה דינן למי שהיו להם שתי גנות סמוכות זו לזו וכך כתוב שם א"א וכן המוכר:

ואפילו במקום שנהגו שלא וכו'. א"א זה שיבוש ע"כ. דעת הר"א ז"ל שלוקח ומוכר ומי שהיו גנותיהן סמוכות דינן שוה ואפשר שדעת רבינו ז"ל לומר שכל מי שמוכר לאחר דעתו שהקונה יסלק לו כל נזק הבא מחמתו כגון זה שגנותיו סתומות מכל צדדיהן אלא לצדי זו שמכר והרי זה דומה למה שאמרו ונתבאר פכ"א מהלכות מכירה שהמוכר חצי שדה לוקח מקבל עליו מקום הגדר חריץ וכן חריץ ומשם למד רבינו דין זה ואפשר שזהו שכתב ואפילו במקום שנהגו שלא לגדור כן נ"ל לדעת רבינו ז"ל:

כסף משנה הלכות שכנים פרק ב הלכה יז

[יז] המוכר גינה לחבירו סתם וכו'. כתב ה"ה לא ידעתי מנין לו זה למחבר וכו' עד ואפילו במקום שנהגו שלא לגדור. ול"נ שרבינו סובר +עיי' בתי"ט פ"א דב"ב משנה ב' + דמאי דאוקימנא דמתני' ה"ק סתם גינה כמקום שנהגו לגדור דמי ומחייבין אותו אבל סתם בקעה כמקום שלא נהגו לגדור דמי ואין מחייבין אותו ה"פ המוכר גינה סתם מעורבת עם גנות אחרות מחייבין את הלוקח לגדור [אבל המוכר סתם בקעה אין מחייבין אותו לגדור ומ"ש] ואפילו במקום שלא נהגו לגדור בגנות פירושו שלא נהגו לגדור דהיינו סתם וכמקום שנהגו לגדור דמי ואף על פי שמתוך דברי רבינו בפרק זה נראה שהוא מפרש אוקימתא זו כפשטה אפשר ששני פירושים נאמרו בה ותרווייהו איתנהו:

רבינו גרשום מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

ולא יעשה חזית לא זה ולא זה. וממילא ידעין דשל שניהם הוא דכיון דלאחד אין לו חזקה בו יותר מחבירו לא יוכל לטוענו דכולו שלו הוא:

לא צריכא. דאקדים חד ועביד חזית מצד שלו להכי צריך למעבד אידך:

אמר לו וכי תנא דמתני' לא אתי לאשמועין בהא סיפא אלא תקנתא דרמאי. בשלמא רישא תנא דינא ותנא תקנתא. תנא אם רוצה כונס בתוך שלו דאף על גב דחבירו אינו רוצה שימעט לו באויר אינו יכול לעכב עליו היינו דינא ואגב דאיצטריך למיתני דינא תנא נמי תקנתא אבל סיפא לא אית ביה דינא כלל דהא דקתני מתני' אבל אם עשו מדעת שניהם בונין את הכותל באמצע לאו דינא הוא דמדעתיהו עבדי: רבינו גרשום מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

רבינא אמר בהוצא עסקינן כו'. כלומר אפי' סיפא לא אתי לאורויי תקנתא כלל לרמאי אלא לאורויי אכותל דהוצא לאפוקי מדאביי דאמר לית ליה תקנתא אלא בשטרא קמ"ל דבחזית סגי בלא שטרא:

ר"י מיגאש מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

לא צריכא דקדים חד מינייהו ועביד וכו' ואף על גב דאמרינן לעיל דכייף לקרנא לבד ומיחזי מיהא דמצד חבירו ליכא למימר דיעשה חזות איכא למימר דבקדים ועביד בשעת עשיית הכותל קאמר דיעשה מבחוץ. אי נמי אליבא דמאן מלגאו קאמר ואף על גב דאמרינן לפופא מידע ידיע דילמא אתי דלא יכירו בה ויותר שוה שיעשו מכאן ומכאן. א"נ לעיל כי עביד חד חזית אם יעשה אח"כ האחר יהיה ניכר דזה (הראשון) אינו מלופף אבל בדליכא אלא חד והוא מלופף אינו ניכר הליפוף כ"כ. ואי קשיא לך אמאי חיישינן הכא להאי חששא ועבדינן חזית מכאן ומכאן ולא חיישינן האי חששא לחצר דקתני בונין את הכותל באמצע ולא קתני ועושה חזית מכאן ומכאן משום דכי חיישינן האי חששא הני מילי בבקעה דמעיקר דינא לא מצי חד מינייהו לאכפויה לחבריה למעבד מחיצה בהדיה אלא אינהו אירצו אהדדי למעבדה הילכך אי לא עבדי ליה להאי חזית מכאן ומכאן חיישינן דילמא אזיל חד מינייהו ואמר דילי הוא דמעיקרא לא אירצת בהדי בעיקר דינא אבל בחצר כיון דמעיקר דינא עבדי ליה להאי כותל בין שניהם בעל כרחם דהא קיימא לן דהיזק ראייה שמיה היזק למאי נוחש. א"נ אי אזיל ליה חד מינייהו ועביד חזית ואמר דידי הוא לא צייתין ליה דא"ל את הוא דעבדת להאי חזית דכיון דמעיקר דינא הוא לך למכפיה למעבד בהדך אמאי שבקתיה ועבד' לחודך הילכך לא צייתין ליה וכיון דלא צייתין ליה לא צריכי למעבד חזית דהא ליכא מידי למיחש.

רא"ש מסכת בבא בתרא פרק א סימן ו

מאי חזית אמר רב הונא דכייף ליה קרנא מלבר ר' יוחנן אמר [דף ד ע"ב] דשיע באמתא מלבר לכאורה נראה דלא פליגי אהדדי ור"ח כתב דפליגי ופסק כר' [יוחנן] ולדבריו בהא פליגי ר' יוחנן סבר גיזוזא לא ידיע ורב הונא סבר קולפא לא ידיע. הוצא אמר רב נחמן דסניף ליהש דצי לבר. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דלא תקנו חכמים חזית אלא בבקעה לפי שאין יכול לכופו לבנות הכותל עמו אבל בחצר לא תקינו רבנן חזית שמתחלה יכול לכופו ולבנותו עמו ואפילו בחצר שאין בו דין חלוקה ולא נתרצה הא' לחלוק אלא ע"מ שיבנה הא' הכותל משלו לא תקנו חכמים חזית ולית ליה תקנתא אלא בשטרא דכיון דבחצר שיש בה דין חלוקה לא הוצרכו לתקן משום חצר שאין בה דין חלוקה לחוד לא עבוד תקנתא ולא מהני חזית אבל אם הא' בנה עליו בנין ולא חבירו הוי חזקה לדידיה ובמקום שנהגו שעושה בעל הכותלת חלונות מבפנים לראיה שהכותל שלו אם יש עדים שעשה כן בשעת הבנין הרי זו ראייה ואם לאו יכול לטעון לאחר הבנין עשאו ולא הרגשתי בדבר וכגון שאין להבחין שנעשה בשעת הבנין כדאמר גבי חזית ליפופא מידע ידיע ולא ידענא מהיכא אית ליה דלא תקינו רבנן חזית בחצר כיון דסימן טוב הוא ולא שייך ביה רמאות אמאי לא מהני בכל דוכתא והלא אפילו חלונות שלא הוצרכו בשום מקום מהני אם יש להבחין שנעשה בשעת הבנין סימן שאמרו חכמים דלא שייך ביה רמאות לכ"ש ואם בשביל שלא שנה חזית ברישא אף בסיפא נמי לא הוי תני ליה אי לאו דתנא דינא ואגב דינא תני תקנתא ואף בהוצא דלא מיתניא במתניתין מהני חזית כיון דלא שייך בו רמאות. א. וכיון דבבקעה דיכול ליכנס לשדה חבירו ולעשות גם הוא חזית מבחוץ מהני כ"ש בחצר אם עשה חזית מבחוץ דמהני:

עלויות דרבינו יונה מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

ובחצר 184א וגינה שיכולין לכופף זה את זה מן הדין לבנות באמצע. אם כנס א' מהם לתוך שלו ועשה שם חזית, אומר הרב יוסף הלוי אבן מאגש ז"ל, שאין החזית ראייה 185, דכיון שיכולין לכופף זה את זה, חזקה בין שניהם בנאוהו 186. אבל אם הכותל למעלה מארבע אמות, החזית ראייה לגובה הכותל מארבע אמות ולמעלה 187. ואם נעץ קורות בכותל וחברו לא נעץ שם קורות, אפי' בבקעה אין הניעוצין ראייה על הכותל שהוא שלו, שהרי יתכן שהכותל משותף, (לזה) [זוה] 188 הוצרך לנעוץ שם, וזה לא הוצרך. אבל אם נהגו שתהא תקרה 189 ומעזיבה בכותל לראיה שהכותל שלו, הכל לפי המנהג 190. ובלבד שחברו בעיר בשעת הבנין, שא"א שלא ידע בדבר 191. ובמקום שנהגו שעושה בעל הכותל חלונות מבפנים לראיה שהכותל שלו, אם יש עדים שעשה כן בשעת הבנין ה"ז ראייה 192. ואם לאו יכול האחר לטעון, לאחר הבנין 193 עשאו, בשעה שלא הייתי בבית ולא הרגשתי בדבר, וכגון שאין להבחין שנעשו בשעת הבנין. וכדקיי"ל בענין חזית דלפופא לאחר הבנין לא ידיע, אם לאחר הבנין נעשה או בשעת הבנין.

חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף ד עמוד ב

כתב מורי הרב ז"ל בחצר וגנה שיכולין לכוף זא"ז מן הדין לבנות באמצע אם כנס אחד מהן לתוך שלו ועושה שם חזית אומר הרב ר"י הלוי אבן מגש זצ"ל שאין חזית ראייה דכיון שיכולין לכוף זא"ז חזקה בין שניהם בנאוהו, אבל אם הכותל למעלה מארבע אמות החזית ראייה לגובה הכותל מד"א ולמעלה, ואם נעץ קורות בכותל וחבירו לא נעץ שם קורות אפי' בבקעה אין הנעוצין ראייה על הכותל שיהא הכותל שלו שהרי יתכן שהכותל משותף וזה הוצרך לנעוץ וזה לא הוצרך, אבל אם נהגו שתהא נתינת תקרה ומעזיבה בכותל לראייה שהכותל שלו הכל כפי המנהג ובלבד שחבירו בעיר בשעת הבנין שאי איפשר שלא ידע בדבר, ובמקום שנהגו שעושה בעל הכותל חלונות מבפנים לראייה שהכותל שלו, אם יש עדים שעשה כן בשעת הבנין הרי זה ראייה ואם לאו יכול הוא לטעון לאחר הבנין עשאם וכדקיי"ל בענין חזית דלפופא לאחר הבנין לא ידיע אם לאחר הבנין נעשה או בשעת הבנין ע"כ, ויש מי שכתב דאין חזית למקצת כותל אלא לכוליה כותל, וכן דעת הרמב"ן נ"ר: